

De leraar als scharnierpunt voor Kairos

Over leraren die
Kairosmomenten
ervaren

Dian Fluijt

acco
MAAKT KENNIS MET U

Over de auteur

DIAN FLUIJT is werkzaam bij Hogeschool Utrecht als hogeschooldocent en projectleider. Daarnaast is zij eigenaar van De OnderwijsMENSEn. Ook is zij als promovenda bezig met internationaal onderzoek naar co-teaching.

Onlangs verscheen het boek **Prisma Co-Teaching. Passend op weg naar integratief onderwijs**. Dit boek biedt een passend antwoord op toenemende diversiteit in de klas voor leraren en leerlingen in primair en voortgezet onderwijs. Het is een inspirerende toekomstvisie op onderwijs en maatschappij gecombineerd met de praktijk.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
Over leraren die Kairosmomenten ervaren	4
Wie of wat is Kairos eigenlijk?	5
Is Kairos zoiets als pedagogische tact of sensitiviteit?	6
Geen toeval, maar een gevolg van bildungsvoorwerk	7
Kairos door bildung met daarbij de leerkracht als scharnierpunt, maar wie gaat het oppakken?	10
Een speciale groep voorlopers: Co-Teachers als Kairos Meesters	12
Evaluatie van het wel en wee van het huidige werkgebied	13
Literatuur	14

De leerkracht als scharnierpunt voor Kairos. Over leerkrachten die Kairosmomenten ervaren.

Kanjers van leerkrachten die op het juiste moment weten wat ze moeten zeggen of doen maken bewust of onbewust gebruik van **Kairosmomenten**. Hoe krijgen ze dat toch voor elkaar?

Ze weten leerlingen zodanig te inspireren en te prikkelen dat een besef van tijd even naar de achtergrond verdwijnt. De les vliegt voorbij. Of leerkrachten die exact het juiste moment afwachten en dan precies weten welke feedback ze zullen geven. Belangrijk omdat, zoals bekend mag worden verondersteld, leerlingen het meeste leren van goed gegeven directe feedback (Hattie, 2012).

Of leerkrachten die met hun specifieke talent zorgen voor een beleving die veel verder gaat dan instrumentele kennisoverdracht. Tijdens een Kairosmoment ontstaat er iets nieuws dat energie geeft aan alle betrokkenen. Dat kan een nieuw idee of inzicht zijn en kan zowel door leerlingen, leerlingen onderling, als leraren worden ervaren.

Volgens Socrates is het zelfs de enige manier waarop ontwikkeling tot stand komt: via nieuwe ideeën. Het moment kenmerkt zich door bezieling en verbeelding, je voelt je helemaal betrokken in het moment.

Joke Hermsen (2014) spreekt over nataliteit, de geboorte van een vernieuwing. In tegenstelling tot je eenmalige eigen fysieke geboorte, kan deze geboorte van vernieuwing zich blijven herhalen. Er gebeurt iets waar je als leerkracht of leerling met hart en ziel bij betrokken bent en dat tegelijkertijd hoop geeft.

OVER LEERKRACHTEN DIE KAIROSMOMENTEN ERVAREN

In het Johari-venster van Luft & Ingham (1955), dat nog steeds niet aan waarde lijkt te hebben ingeboet, kan dit moment van bezieling en vernieuwing rechtsonder worden gerangschikt. Je ervaart of doet iets waarvan je zelf en je omgeving eerder niet wist dat het mogelijk was en dat je het überhaupt in je had.

Gedragsgebieden	Bekend aan mijzelf	Onbekend aan mijzelf
Bekend aan anderen	Het publieke domein	Het blinde domein
Onbekend aan anderen	Het privé-domein	Het onbekende domein

De euforie van het een stap verder zetten is voelbaar, een overwinningsmoment! Een moment van werkelijke ontmoeting tussen leerkracht en leerling. Je zou elke leerkracht en leerling meteen een dagelijkse portie Kairosmomenten toewensen!

Natuurlijk ga je na of je als leerkracht ook zelf Kairosmomenten beleeft tijdens het lesgeven. Wanneer beleefde jij je Kairosmomenten in je werk en waar hadden die momenten mee te maken? Denk hier eerst over na voordat je verder leest. Ik ontdekte dat de mooiste momenten die richting Kairos gaan iets gemeenschappelijks hebben: het gaat bij leerlingen meestal om het zelf ervaren dat ze grenzen verleggen, waarbij creativiteit steeds een belangrijke rol speelt en bij mezelf om het moment dat ik hierdoor intens word geraakt. Bijvoorbeeld tijdens een muzikles waarin de groep ervaart dat het hen zelf lukt een moeilijk lied meerstemmig te zingen, het voordragen van een zelfgeschreven gedicht, het bedenken en uitvoeren van een dans, toneelspelen terwijl een leerling het eigenlijk niet durft, een terrarium maken voor wandelende takken, een tuinplan ontwerpen, oplossingen bedenken waardoor een zieke leerling toch mee kan met een schoolkamp of een wiskundeberekening begrijpen. Bij het werken met studenten komen deze momenten regelmatig voor tijdens begeleidingsgesprekken over hun onderzoeken. Ze krijgen een inzicht waardoor ze ineens energie ervaren waarmee ze verder kunnen. Het enige dat je daar als begeleider voor doet, is het stellen van vragen. Misschien vormen deze momenten wel de belangrijkste reden waarom iemand graag leerkracht wil zijn! Je mag faciliterend de ontwikkeling van anderen bevorderen. Dit betekent niet dat deze ervaringen alleen tussen leerkrachten en leerlingen voorkomen. Juist leerlingen onderling kunnen elkaar enorm inspireren, maar ook dan is de leerkracht het scharnierpunt: hij schept deze leersituaties. Herken je dit of beleef je dit anders?

Wie of wat is Kairos eigenlijk?

Kairos is in de Griekse mythologie het jongste goddelijke kind van oppergod Zeus. Vaak wordt hij afgebeeld als mooie jongeling met vleugels aan zijn voeten en een kaal hoofd, met uitzondering van een haarlok op zijn voorhoofd. Die haarlok toont ons dat je het juiste moment moet weten te grijpen, voordat het moment zijn specifieke glans verliest en voorbij is.

De schoonheid van Kairos symboliseert steeds weer nieuwe kansen om iets moois te beleven, maar schoonheid is vergankelijk, net zoals de kansen die voorbij gaan. Ook de vleugels aan de voeten verbeelden dat een gelegenheid snel voorbij kan zijn. Op sommige afbeeldingen zie je Kairos met een mes of een weegschaal. Het mes en de weegschaal wijzen ons erop dat als de momenten worden gepakt dit gevolgen heeft voor de toekomst.

Kairosmomenten markeren een verandering of inzicht met een vernieuwend of door-slaggevend karakter. In het boek 'Kairos, een nieuwe bevlogenheid' van Joke Hermsen (2014) geeft zij woorden aan deze momenten vanuit een filosofisch perspectief. In dit artikel wil ik de bewustwording van Kairosmomenten voor het onderwijs, een veron-derstelde relatie met bildung en ervaringen met co-teachers bespreken.

Doel is een discussie op gang te brengen over bezieling in je werk als leerkracht, omdat naar mijn idee Kairos de kern van het leraarschap raakt. Een eerste verkenning volgt hieronder.

Is KAIROS ZOIETS ALS PEDAGOGISCHE TACT OF SENSITIVITEIT?

In de pedagogiek wordt soms gesproken over pedagogische tact (Stevens & Bors, 2013) of pedagogische sensitiviteit (Jansen, 2005) om specifieke momenten te duiden, waarop met tact en sensitiviteit voor het kind en de situatie wordt gesproken of gehandeld. Op zo'n manier dat er iets bijzonders gebeurt, omdat alles op dat moment samenvalt en voor beide partijen perfect lijkt te kloppen. Vaak wordt het fingerspitzengefühl aangehaald: je hebt het of je hebt het niet.

Ook eigen psychologische basisbehoeften spelen een rol. Hoe meer autonomie een leerkracht in zijn jeugd zou hebben ervaren, hoe meer hij autonoom kan reageren naar leerlingen toe en leerlingen autonomie kan toestaan als natuurlijke habitat.

Ontvankelijkheid voor het juist interpreteren van het waarnemen en van gevoelens, gedachten en behoeften van kinderen wordt genoemd (Manen, 1991).

Pedagogische tact en sensitiviteit zijn inderdaad kwaliteiten die onmisbaar zijn om Kairosmomenten te beleven, toch vermoed ik dat er meer voor nodig is dan fingerspitzen-

gefühl om ze bewust te kunnen beleven en om optimaal gebruik te kunnen maken van het onbekende domein in het Johari-venster.

Bildung als voedingsbodem voor Kairos?

Waaruit bestaat dat 'meer' dan? Naar mijn idee heeft dat 'meer' alles te maken met aandacht voor Bildung van leraren. Bildung kun je zien als een gefaciliteerd proces, waarin de leraar een ethisch perspectief op de wereld heeft kunnen ontwikkelen door die met anderen uitgebreid en veelzijdig te verkennen en in de gelegenheid is gesteld zich daarin te verdiepen. Met als eindresultaat: een groot repertoire dat je als mens in staat stelt om de wereld in te gaan. Geen geringe opdracht: want waar begin je?

René Gude, Denker des Vaderlands, spreekt in een interview met Erno Eskens (2014) in dit verband over onderwijs waarin je leert om te gaan met en je vrij te bewegen in vier verschillende geografisch bepaalde levenssferen: de privésfeer, de private sfeer, de politieke sfeer en de maatschappelijke sfeer.

Meer sferen zijn er volgens René Gude niet.

Voor de verkenning van en verdieping in die sferen oefen je in trainingssferen die tot doel hebben waarden te ontwikkelen waarmee je de vragen zoals op p. 7 worden gesteld, kunt beantwoorden en verantwoorden.

GEEN TOEVAL, MAAR EEN GEVOLG VAN BILDUNGSVOORWERK

Het ervaren van Kairosmomenten is meer dan iets dat je zomaar, toevallig ten deel valt. Sterker nog, als je het niet als zodanig herkent, laat je mogelijkwijs momenten door je vingers glijpen. Je weet de haarlok van Kairos niet te grijpen. Kairos vraagt om persoonlijk voorwerk van de leraar in de zin van reflectie en ontplooiing. En dat kan op allerlei manieren door o.a. poëzie, toneel, filosofie, dans, film, muziek of literatuur te gebruiken als ingrediënten voor een voedingsbodem die leidt tot ontvankelijkheid, empathie en zelfs compassie voor de ander.

Diversiteit wordt niet alleen geaccepteerd, maar bewust gevierd en omarmd als bron voor divergent en inclusief denken. Hierbij onderzoek je een veelheid aan vragen als:

Waar sta ik als leraar voor?

Wat vind ik echt belangrijk?

Wat bezielt me?

Waar word ik enthousiast en gelukkig van?

Wat kan ik leren van het verleden en van andere culturen?

Kan ik een standpunt innemen over kwesties en hoe kom ik tot dat standpunt?

Ben ik in staat om zelfstandig denkconstructies op te bouwen?

Wat voel ik en hoe ga ik om met mijn gevoelens?

Waar doe ik wel en waar doe ik niks mee?

Wat betekent mijn welbevinden voor de leerlingen, collega's en ouders waarmee ik werk?

Wat zijn mijn verantwoordelijkheden en waar liggen mijn grenzen?

En voor co-teachers: Hoe verhouden bovenstaande vragen zich tot onze samenwerking?

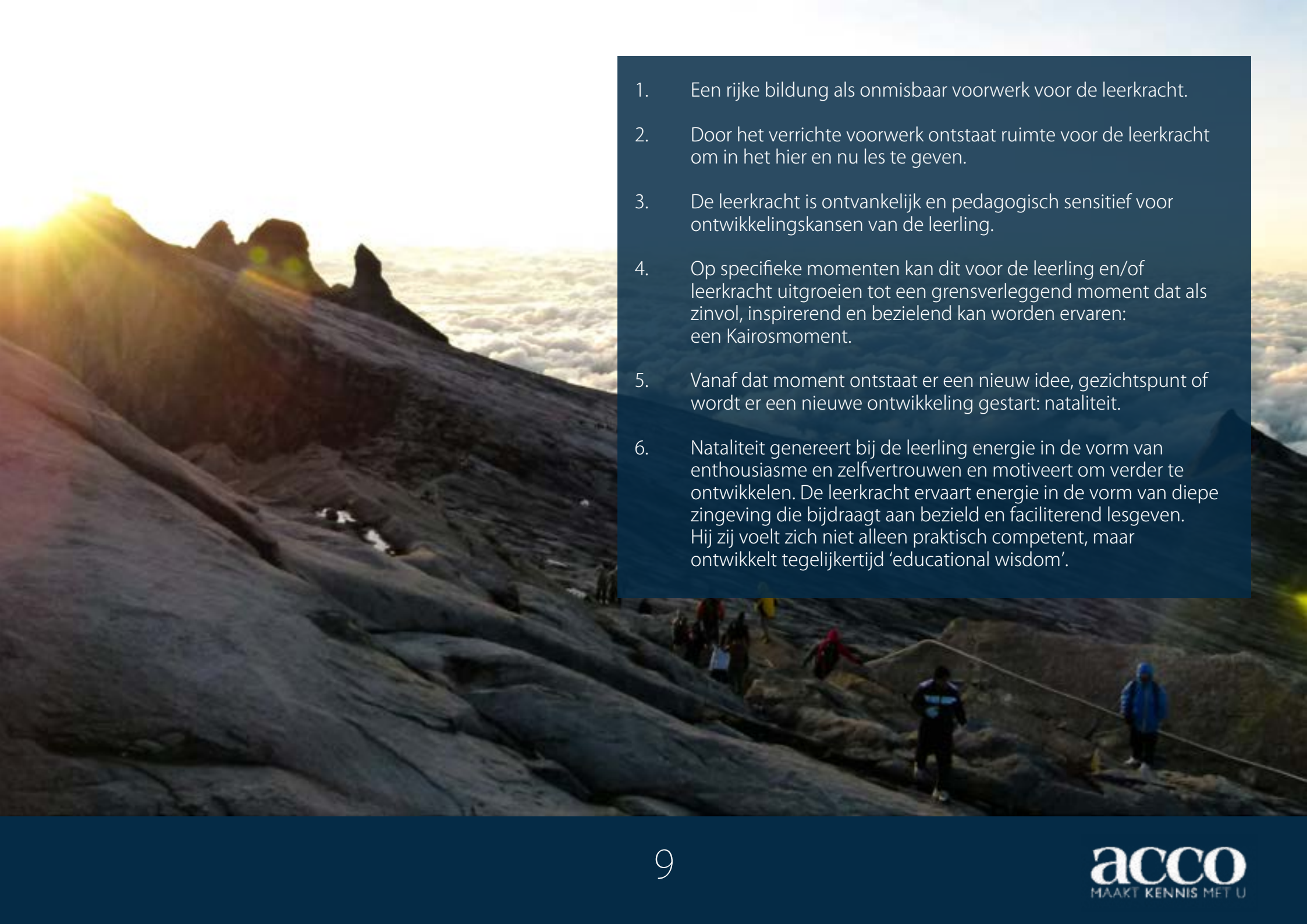
GEEN TOEVAL, MAAR EEN GEVOLG VAN BILDUNGSVOORWERK

Sloterdijk (2007) geeft daarbij het belang van het schriftelijk vastleggen aan: het reflecteren en afwegen van beweegredenen moet kunnen worden beargumenteerd en gevolgd door anderen. Hierdoor word je gedwongen afstand te nemen van eerste gedachten en een directe reactie uit te stellen. Dit is noodzakelijk volgens Sloterdijk omdat we ons anders te veel laten leiden door Eros en te weinig door Thymos. Hij volgt hierin de Griekse filosoof en schrijver Plato (ca. 427 – 347 v.C.) die verkondigde dat de ziel uit drie delen bestaat: Eros, Thymos en Logos. Eros vertegenwoordigt het laagste gedeelte van de ziel, die van begeerte, hebzucht en eigenbelang. Logos staat voor het verstand waarmee we keuzes kunnen beredeneren. Thymos wijst Eros op zijn verantwoordelijkheden, beteugelt de driften en weet tegelijkertijd Logos in perspectief te plaatsen. Specifieke aandacht voor Thymos past bij een normatieve professional die keuzes maakt op basis van eerder gemaakte vlieguren over ethische kwesties in zijn dagelijkse praktijk. Om intentioneel en direct te handelen, kun je in de praktijk van alledag dankbaar gebruikmaken van die eerder gemaakte afwegingen in de bildung. Een basis voor talloze beslissingen en afwegingen per dag, waardoor je als een herkenbaar en

betrouwbaar mens wordt erkend door leerlingen, ouders en collega's. Leraren worden hierdoor niet alleen praktisch vaardig, maar ontwikkelen hierdoor ook 'educational wisdom' op basis van een ontwikkeld oordeelsvermogen (Biesta, 2011) en dragen bij aan de school als waardengemeenschap (Bakker & Wassink, 2015).

Door het eerder verrichte bildungsvoorwerk heb je als leerkracht handen, hoofd en hart vrij om met volle aandacht in het hier en nu te zijn bij de leerling. Die ruimte die er is maakt dat je meer ziet en ervaart van wat er bij de ander gebeurt. Kortom: door deze verhoogde sensitiviteit ben je als leerkracht ontvankelijk voor kansen op ontwikkeling van de ander en daardoor kun je als scharnierpunt te fungeren voor het beleven van Kairosmomenten. Schematisch samengevat zou dit kunnen leiden tot het procesmodel op p. 9 dat ik uiteraard graag ter discussie stel.

1. Een rijke bildung als onmisbaar voorwerk voor de leerkracht.
2. Door het verrichte voorwerk ontstaat ruimte voor de leerkracht om in het hier en nu les te geven.
3. De leerkracht is ontvankelijk en pedagogisch sensitief voor ontwikkelingskansen van de leerling.
4. Op specifieke momenten kan dit voor de leerling en/of leerkracht uitgroeien tot een grensverleggend moment dat als zinvol, inspirerend en bezielend kan worden ervaren: een Kairosmoment.
5. Vanaf dat moment ontstaat er een nieuw idee, gezichtspunt of wordt er een nieuwe ontwikkeling gestart: nataliteit.
6. Nataliteit genereert bij de leerling energie in de vorm van enthousiasme en zelfvertrouwen en motiveert om verder te ontwikkelen. De leerkracht ervaart energie in de vorm van diepe zingeving die bijdraagt aan bezielt en faciliterend lesgeven. Hij zij voelt zich niet alleen praktisch competent, maar ontwikkelt tegelijkertijd 'educational wisdom'.

KAIROS DOOR BILDUNG MET DAARBIJ DE LEERKRACHT ALS SCHARNIERPUNT, MAAR WIE GAAT HET OPPAKKEN?

Natuurlijk is hier in eerste instantie een belangrijke rol weggelegd voor opleiders op de Pabo's en de lerarenopleidingen.

“Onze geest wint geen ware vrijheid door de grondstoffen voor kennis te verzamelen en zich de ideeën van andere mensen eigen te maken, maar door zijn eigen maatstaven te formuleren en zijn eigen gedachten voort te brengen.” Nussbaum, 2013.

En hier ligt al meteen een pittig probleem. Veel opleidingsinstituten zoals Pabo's en lerarenopleidingen werken met competentieprogramma's die worden afgedekt met toetsen in dekkingsmatrixen. Hierin wordt aangenomen dat het afdekken van competenties leidt tot diplomering. Van een gediplomeerde leerkracht mag je verwachten dat hij zijn vak verstaat, maar is dat zo? Is er voldoende tijd geweest om te werken aan persoonlijkheidsvormende factoren die leiden tot ideeën voor het onderwijs van morgen en het durven innemen van standpunten?

En hoe komt het toch dat de helft van de studenten tijdens hun studie te kampen heeft met psychische problemen (LSVB, 2013)? Het lijkt of de huidige programma's meer leiden tot Ausbildung, in plaats van Bildung. Of zoals Sander Pleij in 2012 in Vrij Nederland het beschrijft:

“De aloude traditie van ‘Bildung’ lijkt in belangrijke mate plaats gemaakt te hebben voor ‘Ausbildung’, gericht op de ‘nuttige’ voorbereiding op maatschappij en beroep, met volgens sommigen een ‘culturele ongeletterdheid’ tot gevolg.”

Eerder genoemde bildungs-vliegreuen maak je meestal niet gemakkelijk in een fulltime baan als docent. Meestal vragen instrumentele en organisatorische zaken al zoveel aandacht dat er zelden tijd is voor een stilstaan dat kan leiden tot verdieping. Sterker nog: je bent blij als je aan de vakantie de eindstreep haalt.

EEN SPECIALE GROEP VOORLOPERS: CO-TEACHERS ALS KAIROS MEESTERS

Zowel collega Ria Goedhart als ik hadden begin 2014 behoefte om ruimte te creëren voor gesprekken over onderwijs die de diepte in mochten gaan. We peilden of die behoefte misschien onder meer onderwijzers zou leven. We schreven collega's aan uit allerlei lagen van het Zeeuwse onderwijsveld. De reacties van student tot en met professor waren unaniem positief. Hierna hebben we De Agora opgericht om elkaar op een uitnodigende plek (met uitzicht op de markt natuurlijk) te kunnen 'ont'-moeten. Tijdens deze ontmoetingen bespreken we elke keer een onderwerp dat ons bezighoudt in de vorm van een socratisch gesprek, waarbinnen we tegelijkertijd bewust werken aan de ontwikkeling van socratische deugden zoals luisteren, vragen stellen, geduld, het opschorten van je eigen oordeel en de bereidheid om dat oordeel te herzien. De gesprekken zelf leveren regelmatig Kairosmomenten op waarbinnen je het intense plezier ervaart van het krijgen van inzicht of nieuwe ideeën of van het helpen om iemand anders een stap te laten zetten.

Hoewel we na afloop met veel plezier en voldoening terugkijken op een ontmoeting, blijkt dat het vrijmaken van tijd voor deze maandelijkse bijeenkomst nog het meeste moeite kost. De neiging om datgene wat onmiddellijk resultaat oplevert voorrang te verlenen ten koste van persoonlijke bildungs-ontwikkeling, blijft voor ons allen moeilijk.

Toen ik voor het eerst las over Kairos kwam er onmiddellijk een beeld naar boven dat ik vele malen heb beluisterd en waargenomen bij co-teachers (intensief samenwerkende leraren). Co-teachers lijken een patent te hebben op het ervaren van Kairosmomenten met leerlingen. Ze lijken erin te grossieren. In interviews die ik houd met co-teachers komen veelvuldig bezielende 'Yes!' ervaringen naar voren als ze spreken over hun ervaringen met het samen lesgeven aan alle leerlingen in een groep op basis van gedeelde verantwoordelijkheid. De chemie die ontstaat tussen twee of meerdere co-teachers die weten waar ze mee bezig zijn, werkt aanstekelijk voor de leerlingen. De co-teachers halen door het inzetten van hun talenten en hun bildungsinvesterings, als rolmodellen het beste uit zichzelf en de leerlingen die aan hun zorg zijn toevertrouwd (Fluijt, 2014). Het tilt de groep letterlijk en figuurlijk naar een hoger plan, waarin de groep een betere versie van zichzelf lijkt te worden. Is dit niet de bedoeling als het gaat om het realiseren van Passend Onderwijs voor alle leerlingen?

EVALUATIE VAN HET WEL EN WEE VAN HET HUIDIGE WERKGEBIED

Toch krijgen ook co-teachers hun Kairosmomenten niet cadeau. Uit onderzoek van Maud Pontier (2013) blijkt al dat de positieve effecten van co-teachers teniet worden gedaan als er geen bildung aan vooraf is gegaan. Instrumentele kennis is niet zo moeilijk te verwerken, maar bij co-teachers gaat het vooral om het gezamenlijk verkennen van de processen die zich onder de waterlijn afspelen en die te maken hebben met visie, ervaring en biografie. En dat is iets waar ze tijd voor nemen en blijven nemen, ook als het ervaren co-teachers zijn. Door die veelvuldige reflectie worden co-teachers reflective practitioners die de opbrengsten van hun reflecties direct de volgende dag toepassen in de groep (Fluijt, 2014). Wat ik hierdoor in de praktijk zie, is dat deze mensen zich kwadratisch sneller en met veel meer bezieling en plezier lijken te ontwikkelen tot professionals in hart, hoofd en handen. Eenmaal bekend met deze ervaringen willen veel co-teachers niets anders meer. En ja, misschien mag je ze dan Kairos Meesters noemen.

Een discussie waard?

Zoals in de inleiding is aangegeven is dit artikel geschreven met het doel een discussie op gang te brengen over de betekenis en het belang van de leerkracht/co-teacher als scharnierpunt bij het beleven van Kairosmomenten in het onderwijs, omdat dit de kern van het leraarschap raakt. Die kern laat zich het beste omschrijven als bezieling voor het vak. Bezieling die ervoor zorgt dat leerkrachten hun werk met leerlingen als energie gevend en zinvol ervaren. Als dat geen discussie waard is!

LITERATUUR

- Bakker, C., Wassink, H. (2015). Leraren en het goede leren. Normatieve professionalisering in het onderwijs. Utrecht: Universiteit van Utrecht, Hogeschool Utrecht.
- Biesta, G. (2011). Het beeld van de leraar: Over wijsheid en virtuositeit in onderwijs en onderwijzen. Tijdschrift voor lerarenopleiders, 32, 4 - 11.
- Fluijt, D. (2014). Prisma Co-Teaching. Passend op weg naar integratief onderwijs. Leuven: Uitgeverij Acco.
- Hattie, J. (2012). Visible learning for teachers. Maximizing impact on learning. Londen: Routledge.
- Hermes, J. (2014). Kairos, een nieuwe bevlogenheid. Utrecht: Uitgeverij De Arbeiderspers.
- Luft, J. and Ingham, H. (1955). (The Johari window, a graphic model of interpersonal awareness). Proceedings of the western training laboratory in group development. Los Angeles: UCLA.
- Manen, v. M. (1991). The Tact of Teaching: The Meaning of Pedagogical Thoughtfulness. Albany, NY: SUNY Press; London, Ont.: Althouse Press.
- Nussbaum, M. (2013). Niet voor de winst. Amsterdam: Uitgeverij Ambo.
- Jansen, H. (2005). Levend leren. Utrecht: Uitgeverij Agiel.
- Pleij, S. (2012). Wij willen bildung! Wij willen bildung! Amsterdam: Vrij Nederland.
- Pontier, M. (2013). Co-teaching, een passende oplossing. Thesis. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Schmidt, E. & Simons, M. (2013). Psychische problemen bij studenten. Utrecht: Landelijke Studentenvakbond.
- Sloterdijk, P. (2007). Woede en Tijd: een politiek-psychologisch essay. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Sloterdijk, P. (2011). Je moet je leven veranderen. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Stevens, L. & Gors, B. (2013). Pedagogische tact. Antwerpen - Apeldoorn: Uitgeverij Garant.
- Stralen v. G. & Gude, R. (2012). ...En Denken. Leusden: ISVW Uitgevers.

Interview Peter Gude en Erno Eskens over bildung. Geraadpleegd op 20 augustus 2014 op <http://isvw.mrwhite.hensel.nl/nl/nieuws/laatste-videoverslagen/>

Prisma Co-Teaching. Passend op weg naar integratief onderwijs

Op zoek naar een (hand)boek dat een praktisch antwoord biedt op toenemende diversiteit in de klas?

Nood aan een inspirerende toekomstvisie op onderwijs en maatschappij, gecombineerd met de praktijk?

Neem dan zeker een kijkje op www.acco.be/prisma

PRISMA CO-TEACHING: PASSEND OP WEG NAAR INTEGRATIEF ONDERWIJS

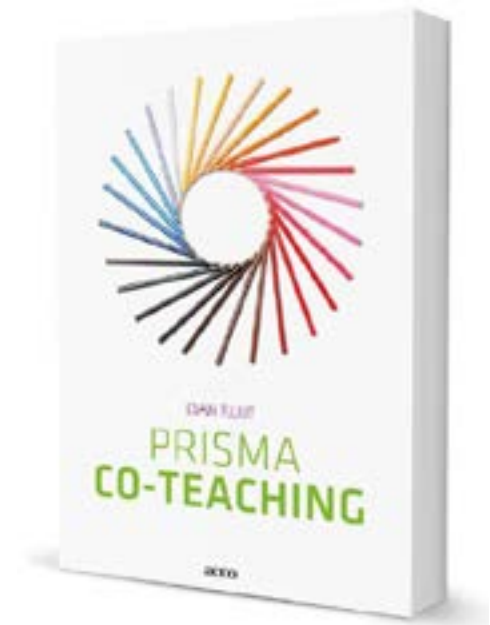
Alle leerlingen hebben recht op goed onderwijs dat is afgestemd op hun onderwijsbehoeften. De Rechten van het Kind, het Salamanca Statement en de Canon voor Wereldburgerschap getuigen daarvan. De uitvoering naar een weerbarstige praktijk van nu is een heel ander verhaal. Nog spannender wordt het als je deze uitdaging verbindt met een visie op onderwijs van morgen, waarin ontwikkelingskansen van leerlingen centraal staan, leraren lerende professionals zijn en schoolorganisaties zich aanpassen aan wat leerlingen en leraren echt nodig hebben.

Prisma Co-Teaching is een effectieve werkwijze die tegemoetkomt aan het omgaan met een toenemende diversiteit in klassen en scholen. Meerdere onderwijsprofessionals nemen hierbij gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor een groep leerlingen en geven op gestructureerde wijze onderwijs op basis van evidence-based instructie- en ontwikkelstrategieën.

Het principe hierbij is 'back to basics': alle beschikbare inzet van mensen en middelen wordt in de klas ingezet. Het woord prisma duidt op de meerkleurigheid van leerlingen

en co-teachers. Bij leerlingen gaat het om leerlingen met en zonder speciale onderwijsbehoeften. Bij leraren kan het gaan om de samenwerking tussen twee reguliere leraren, tussen een speciale leraar en groepsleerkracht of groep van leraren, of bv. een leraar en klas-assistent/groepsopvoeder. In de klas zie je dan handelingsgerichte co-teachers die met uitdagende doelen ervoor zorgen dat het leren van de leerlingen aansluit bij hun ontwikkelingsmogelijkheden.

Dit uitdagende boek is bedoeld voor uitvoerders en leidinggevenden die inspiratie willen bij het realiseren van onderwijs op maat in primair en voortgezet onderwijs.

Contact

Nancy Derboven - uitgever (ortho)pedagogiek en onderwijs -
nancy.derboven@acco.be

Uitgeverij Acco -
uitgeverij@acco.be

www.acco.be / www.uitgeverijacco.nl

Blijde Inkomststraat 22
3000 Leuven
België

Westvlietweg 67 F
2495 AA Den Haag
Nederland

Foto's met dank aan Patrik Goethe, Lucas Löf, Topich, Timothy
Muza, Galymzhan Abdugalimov